

## Práva k duševnímu vlastnictví jako nástroj EU pro obchodní liberalizaci a podporu exportu\*

---

### Abstrakt:

Mnohostranné a plurilaterální dohody o ochraně a vynucení práv k duševnímu vlastnictví, které jsou fenoménem konce dvacátého a počátku současného století a které doplnily systém dohod o ochraně uvedených práv existujících v mezinárodních vztazích již od konce devatenáctého století, dopadají do obchodních politik jednotlivých států, ovlivňují podnikatelské prostředí a následně i obchodní toky mezi zeměmi. EU patří k nejvýznamnějším iniciátorům těchto dohod. Míra a efektivnost ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví vytváří pobídku nebo bariéru vstupu na trh a je proto významově stále rostoucí součástí společné obchodní politiky EU a stává se významným nástrojem obchodní liberalizace a podpory exportu. Obchodní aspekty práv k duševnímu vlastnictví byly Lisabonskou dohodou zahrnuty do exkluzivních kompetencí a byly pro ně nastoleny odpovídající procedury pro implementaci do národních legislativ členských států EU. Oblast práv k duševnímu vlastnictví je také součástí nově sjednaných nebo sjednávaných preferenčních obchodních dohod mezi EU a Koreou, Indii, Mercosurem a dalšími zeměmi Latinské Ameriky. Kromě toho byla EU i aktivním iniciátorem další obchodní dohody na plurilaterálním základě, a to Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA), jejíž význam spočívá ve stanovení způsobu a rychlosti vynucení autorských a některých průmyslových práv. Předkládaná stať analyzuje současné aktivity EU v oblasti obchodních aspektů ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví, a to jak v mnohostranných, tak i v bilaterálních obchodních dohodách EU, a možné dopady na otevření zahraničních trhů a podporu podnikání a exportu.

### Klíčová slova:

EU, práva k duševnímu vlastnictví, obchodní dohody, liberalizace obchodu

---

**P**ráva k duševnímu vlastnictví<sup>1</sup> se koncem dvacátého a začátkem současného století stala významným fenoménem obchodních politik, a to především ve vyspělých státech. Od založení Světové obchodní organizace (World Trade Organization, WTO) jsou tato práva také nepominutelným atributem mnohostranných obchodních dohod a jsou stále výraznější součástí obchodních dohod bilaterálních, meziregionálních a nejnověji plurilaterálních. Doplnuje se tak systém dohod o ochraně uvedených práv, které v mezinárodních vztazích existují již od konce devatenáctého století.

---

<sup>1</sup> Právy k duševnímu vlastnictví jsou autorská a příbuzná práva, patenty, užité vzory, ochranné známky, zeměpisná označení, topografie integrovaných obvodů, design, nezveřejňované informace, know-how.

\* Stať byla zpracována v rámci výzkumného záměru Fakulty mezinárodních vztahů VŠE „Governance v kontextu globalizované společnosti a ekonomiky.“

Prostřednictvím smluvní silnější ochrany práv k duševnímu vlastnictví, zejména prostřednictvím smluvního efektivního vynucení této ochrany, je vytvářeno na třetích trzích bezpečné podnikatelské prostředí, které podmiňuje rozsáhlejší přístup na trhy pro zboží, služby a investice. Zahrnutím segmentu vynucení je reflektován tlak podnikatelských subjektů – vlastníků práv a investorů na dosažení vyšší předvídatelnosti, transparentnosti a jistoty na zájmových trzích.

Bez ochrany a účinných prostředků k vynucení práv k duševnímu vlastnictví hrozí totiž podnikatelům výrazné ztráty v souvislosti s porušováním práv a kopírováním, ztráta exkluzivity, ztráta trhu a ztráta důvěry spotřebitelů. Absence ochrany a vynucení může být dokonce rizikem a překážkou vstupu na trh, které zcela zabrání rozvoji podnikatelských aktivit a investování. Naopak efektivní vynucení ochrany uvedených práv posiluje pozitivní účinky otevření trhů, a to v oblastech ekonomického růstu, výhod pro spotřebitele a vytváření zaměstnaneckých míst. Zároveň také posiluje konkurenceschopnost podnikatelských subjektů v prostředí znalostní ekonomiky.

Vzhledem k tomu, že obchodní politika EU je klíčovým komponentem Evropské strategie 2020<sup>2</sup> a jedním ze základních cílů obchodní politiky Evropské unie je liberalizace světových trhů, je EU jedním z hlavních iniciátorů aktivit směřujících k vyšší úrovni ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví na zahraničních trzích. Promítá se to zejména do iniciativ EU na mnohostranném základě, neboť multilaterální změny a nová ustanovení o právech k duševnímu vlastnictví zajišťují nejvyšší míru transparentnosti a jsou nestabilnějším předpokladem následných bilaterálních vyjednávání. Základní mnohostrannou platformou je WTO a Světová organizace duševního vlastnictví (World Intellectual Property Organization, WIPO). Na významu nabyla plurilaterální Obchodní dohoda proti padělání (Anti-Counterfeiting Trade Agreement, ACTA), která není ukotvena v žádné mezinárodní organizaci. EU intenzivně prosazuje práva k duševnímu vlastnictví také do bilaterálních preferenčních obchodních dohod, které jsou sjednávány v rámci agendy Global Europe jako nová generace dohod zahrnujících – kromě snižování celních překážek – také další oblasti<sup>3</sup> včetně práv k duševnímu vlastnictví. Prostřednictvím silnějších mnohostranných, a především bilaterálních závazků by mělo být dosaženo harmonizace úrovně ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví na trzích významných obchodních partnerů s úrovní, jaká je zajištěna v EU.

Význam obchodních aspektů práv k duševnímu vlastnictví, především vynucení ochrany, byl potvrzen ve Strategii vynucení ve třetích zemích z roku 2005, která je v současné době Evropskou komisí revidována a veřejnost je vyzývána

<sup>2</sup> Obchodu je věnována část Obchod, růst a světové záležitosti (Trade, Growth and World Affairs).

<sup>3</sup> Regulační bariéry pro zboží, služby, investice, vládní zakázky, ochranu inovací, udržitelný rozvoj, pracovní standardy, ochranu životního prostředí atd.

k námětům a připomínkám<sup>4</sup>. Evropská komise také soustavně sleduje případy porušení evropských práv k duševnímu vlastnictví na zahraničních trzích v rámci Strategie přístupu na trh<sup>5</sup> a systematicky mapuje problémy, se kterými se evropští exportéři setkávají v souvislosti s ochranou a vynucením práv k duševnímu vlastnictví na třetích trzích. V neposlední řadě se význam obchodních aspektů práv k duševnímu vlastnictví pro EU odrazil v Lisabonské smlouvě, která tyto aspekty zahrnuje do výlučných kompetencí společné obchodní politiky. Touto změnou, spolu se změnou institucionálního rámce obchodní politiky, je sice oslabena možnost jednotlivých členských států ovlivnit smluvní závazky EU v této oblasti, avšak je založeno silnější postavení Evropské komise v jejích souvisejících aktivitách a aktivní dohled Evropského parlamentu.

Cílem následující analýzy je zpracovat přehled o mezinárodních způsobech řešení ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví pocházejících z EU a zhodnotit možné dopady těchto řešení na liberalizaci zahraničních trhů a podporu podnikání a vývozu z EU.

## 1. Práva k duševnímu vlastnictví ve společné obchodní politice EU

Jak již bylo uvedeno, Lisabonskou smlouvou byla práva k duševnímu vlastnictví, a to konkrétně jejich obchodní aspekty, zařazeny mezi výlučné kompetence. Před 1. prosincem 2009 se jednalo o kompetence sdílené, od čehož se odvozovalo také uzavírání bilaterálních obchodních dohod pro tuto oblast jako dohod smíšených. Přesunem obchodních dohod o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví pod výlučné kompetence EU došlo k vyloučení řady sporných kompetenčních prvků obchodních dohod. Zároveň se tyto části dohod staly oblastí, o které se nyní v EU rozhoduje kvalifikovanou většinou, zatímco v dřívější právní úpravě byla vyžadována jednomyslnost. Externí výlučné kompetence EU byly navíc doplněny interními.

Z hlediska externích pravomocí a praxe jednání o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví však nedošlo k výrazným změnám, neboť tyto části obchodních dohod byly již řadu let vyjednávány Evropskou komisí za celou EU. Praktickým dopadem přesunu kompetencí však může být fakt, že členský stát, který by nesouhlasil s obsahem a výsledky jednání Evropské komise, se již nemůže odvolávat na požadavek jednomyslnosti.

Z hlediska interní pravomocí lze však očekávat některé problémy plynoucí z jejich výkonu, neboť interní kompetence by se měly týkat nejen provádění auto-

<sup>4</sup> Písemné náměty se zasílají na [trade-ipt-consultation-2011@ec.europa.eu](mailto:trade-ipt-consultation-2011@ec.europa.eu) <[trade-ipt-consultation-2011@ec.europa.eu](mailto:trade-ipt-consultation-2011@ec.europa.eu)>

<sup>5</sup> Konkrétní případy podle jednotlivých kategorií práv k duševnímu vlastnictví jsou k dispozici v tzv. Market Access Database, <http://madb.europa.eu/mkacceb2/indexPubli.htm>.

nomních opatření, ale také implementace dohod. I když je u dohod o obchodních aspektech duševního vlastnictví vyžadována jednomyslnost Rady pro určitá ustanovení, Viale (2007) dovozuje, že kompetence nemohou být dotčeny pravidly pro hlasování. Tímto problémem se podrobně zabýval článek (Štěrbová, 2010) ke společné obchodní politice EU v Lisabonské smlouvě<sup>6</sup>. Vzhledem k tomu, že se jedná o rozsáhlou problematiku, nejsou zde uvedeny její podrobnosti, avšak vzhledem k úzkým souvislostem s předkládanou analýzou práv k duševnímu vlastnictví jako nástroje pro obchodní liberalizaci je zde nutno uvést alespoň tuto stručnou informaci.

## 2. Dohoda WTO o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví

V souvislosti se založením WTO a rozšířením mnohostranného obchodního systému o další oblasti obchodu nebo s obchodem souvisejícím byla uzavřena také Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (Trade Related Intellectual Property Rights Agreement, TRIPS<sup>7</sup>). Je to do současnosti nejvýznamnější obchodní dohoda o ochraně a vynucení práv k duševnímu vlastnictví, která reflektuje obecné principy mnohostranných pravidel WTO (nediskriminace, předvídatelnost, transparentnost, hospodářská soutěž, rozvoj). Jedná se o historicky první a doposud jedinou mezinárodní dohodu pro oblast vynucení ochrany práv k duševnímu vlastnictví. Vzhledem k tomu, že se jedná o dohodu výlučně o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví, její ustanovení zakládají minimální standardy ochrany a vynucení, aniž by řešila procedurální nebo harmonizační aspekty nebo způsob implementace těchto standardů. I když dohoda umožňovala přechodná období pro implementaci podle stupně ekonomického rozvoje členských států WTO, v současné době již všichni členové, kromě nejméně rozvinutých zemí<sup>8</sup>, mají k dispozici legislativu poskytující minimální úroveň ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví jak národním, tak zahraničním vlastníkům těchto práv. Minimální standard ochrany a vynucení je stanoven pro práva autorská a jim příbuzná, pro patenty, průmyslové vzory,

<sup>6</sup> Současná Evropa [online], 2010, roč. XV, č. 2, s. 23–43. ISSN 1804-1280. Dostupné z <http://ces.vse.cz/wp-content/sterbova.pdf>.

<sup>7</sup> Dohoda TRIPS vstoupila v platnost spolu s ostatními dohodami WTO 1. ledna 1995 a jejími členy jsou všichni členové WTO.

<sup>8</sup> Nejméně rozvinutým zemím bylo přechodné období pro implementaci dohody TRIPS v roce 2005 prodlouženo do r. 2013 a pro farmaceutické patenty do r. 2016. Na 8. konferenci ministrů v prosinci 2011 bylo uloženo Radě TRIPS, aby zvažila žádost nejméně rozvinutých zemí o další prodloužení implementačního období, o kterém bude rozhodnuto na 9. konferenci ministrů. Nejméně rozvinuté země tedy nemusí mít ve své legislativě zakotvenu možnost chránit známky, patenty, autorské právo, zeměpisná označení a další kategorie práv k duševnímu vlastnictví – pokud však poskytují alespoň nějakou ochranu, pak musí být v souladu s nediskriminačními principy, tj. doložkou nejvyšších výhod a národním zacházením.

ochranné známky, zeměpisná označení, topografii integrovaných obvodů, nezveřejňované informace a know-how. Z hlediska EU jsou ochrana a vynucení, které stanovuje dohoda TRIPS, významné především vzhledem k mnohostrannosti dohody; úroveň ochrany v některých kategoriích (především u zeměpisných označení a nezveřejňovaných informací<sup>9</sup>) je při expanzi evropských subjektů na zahraniční trhy v současné době již nedostatečná. Toto je jedním z důvodů, proč EU aktivně využívá i další platformy pro zajištění vyšší úrovně ochrany a vynucení na zahraničních trzích.

I když systém mnohostranných obchodních pravidel umožňuje členským státům WTO nerespektovat za určitých konkrétně stanovených podmínek nediskriminační principy a uzavírat mezi sebou preferenční dohody, nevztahuje se to k obchodním aspektům práv k duševnímu vlastnictví. Dohoda TRIPS na rozdíl od dohod WTO pro obchod se zbožím a službami neumožňuje uzavření preferenčních obchodních dohod jako výjimky z doložky nejvyšších výhod<sup>10</sup>. Znamená to, že nelze s vybranými partnery sjednat takovou ochranu a vynucení práv k duševnímu vlastnictví, které by nebyly k dispozici subjektům z ostatních členských zemí WTO, ať už by se jednalo o ochranu a vynucení na vyšší nebo nižší úrovni. I když k uvedené zásadě probíhá mezinárodní neformální expertní diskuse, prozatím nebyla prolomena. Tato specifická charakteristika silně ovlivňuje jednání o preferenčních obchodních dohodách, do kterých EU v posledním desetiletí zahrnuje práva k duševnímu vlastnictví. Jak již bylo uvedeno v úvodu k této stati, cílem EU je dosáhnout na partnerských trzích úrovně ochrany a vynucení, která by byla harmonizována s úrovní, kterou mají zajištěnu podniky v EU. Přijetí takového závazku však pro partnery znamená poskytnout relativně velmi silnou ochranu a vynucení nejen subjektům z EU, ale i z ostatních členských států WTO, což v řadě případů vytváří nepřekonatelnou překážku pro pokrok v jednáních, neboť zejména rozvojoví partneři vnímají ochranu a vynucení práv k duševnímu vlastnictví jako brzdu technologického pokroku a prohlubování monopolu vyspělého průmyslu z EU. V zásadě jedinou oblastí, kde překážkou k uzavření dohody o zvýšené úrovni ochrany a vynucení nejsou důsledky aplikace doložky nejvyšších výhod, jsou tzv. zeměpisná označení. Ochrana<sup>11</sup> je totiž sjednávána pro vyjmenovaná a přesně specifikovaná geograficky vymezená označení, užívána pouze oprávněnými subjekty z daného území, a doložka nejvyšších výhod není tudíž opodstatněná.

<sup>9</sup> Nezveřejňované informace jsou informace takového charakteru, které musí vlastník sdělit vládní instituci pro získání povolení k uvedení výrobku na trh, avšak jinak by takovouto informaci utajil. Jedná se o informace souvisejících s účinky nových farmaceutik (výsledky klinických testů) nebo s účinky chemických látek v zemědělství.

<sup>10</sup> Všeobecná dohoda o clech a obchodu (výjimku z MFN umožňuje článek XXIV), Všeobecná dohoda o obchodu se službami (výjimku z MFN umožňuje článek V).

<sup>11</sup> Zeměpisná označení se chrání např. proti registraci stejně znějící ochranné známky, před užíváním v překladu, s dodatky „jako“, „vyrobena způsobem“, před užíváním vedoucím ke združení apod.

I když je snahou EU bilaterálně ochránit zeměpisná označení (viz dále v textu), přesto je její prioritou dosáhnout účinné ochrany mnohostranně. Z tohoto důvodu je EU velmi iniciativní v jednáních a souvisejících diskusích o zeměpisných označeních. Zeměpisná označení, resp. vytvoření systému registrace a notifikace pro zeměpisná označení vín a lihovin je předmětem mnohostranných obchodních jednání současného kola negociací, které bylo zahájeno v r. 2001 v katarském hlavním městě Doha. Vyjednávat o registru se však v Radě pro TRIPS začalo již před rokem 2001, a to na základě ustanovení, tzv. built-in, v dohodě TRIPS, které umožnilo členům WTO zahájit mnohostranná vyjednávání ještě před otevřením kola negociací<sup>12</sup>. Toto ustanovení bylo zahrnuto do dohody TRIPS na základě tlaku EU v průběhu Uruguayského kola negociací<sup>13</sup>. Ačkoli je registr zeměpisných označení jediným mandátovaným bodem z oblasti práv k duševnímu vlastnictví, nebyla k němu doposud nalezena shoda. EU totiž spojuje s vytvořením registru právní důsledky, což by se mělo odrazit v novelizaci dohody TRIPS. Registr by tak umožnil vlastníkům zeměpisných označení vynutit ve všech členských státech WTO ochranu proti neoprávněnému přihlašování stejně znějících obchodních známek pro vína a lihoviny. Proti tomuto přístupu se rezolutně staví oponenti registru<sup>14</sup>, kteří souhlasí pouze s vytvořením seznamu zeměpisných označení na základě notifikací členů WTO, který by sloužil jako nezávazná konzultační báze v procesu registrace ochranných známek.

Zeměpisná označení jsou ve WTO diskutována také v souvislosti se zvýšením úrovně ochrany zeměpisných označení pro ostatní výrobky na úroveň ochrany pro vína a lihoviny. Rozdílná úroveň ochrany je založena dohodou TRIPS a spočívá ve zcela striktním zákazu užívat zeměpisná označení vín a lihovin neoprávněnými výrobci, a to i např. v překladu, a na druhé straně v možnosti užívat zeměpisná označení pro ostatní výrobky producenty z jiných než geograficky určených oblastí za předpokladu, že spotřebitel není uveden v omyl. Zájem EU na rozšíření silnější úrovně ochrany na zeměpisná označení všech výrobků má sice řadu odpůrců, avšak podporuje ho řada rozvojových zemí, včetně Indie a Číny. Toto téma však prozatím nebylo zahrnuto do mnohostranných vyjednávání; podle deklarace z Doha je předmětem diskusí s následným návrhem na jednání. Pokud by se EU podařilo prosadit uvedený záměr, byla by všechna zeměpisná označení zahrnuta i do eventuálně sjednaného registru zeměpisných označení, což by poté mělo významné pozitivní obchodní dopady pro vývozce výrobků označených zeměpisnými označeními a nebylo by nutné sjednávat ochranu těchto označení bilaterálně. Vzhledem k nedostatku pokroku v ostatních oblastech jednání WTO,

<sup>12</sup> Obdobná „built-in“ ustanovení obsahuje Dohoda o zemědělství a Všeobecná dohoda o obchodu se službami.

<sup>13</sup> Uruguayské kolo negociací vedlo mj. k založení WTO a sjednání nových dohod upravujících mnohostranný systém obchodních pravidel.

<sup>14</sup> Především země tzv. Nového světa, v čele s USA a Austrálií, ale také země Latinské Ameriky.

jako je zemědělství nebo přístup na trh pro nezemědělské výrobky, je možnost dosažení uvedeného cíle pro zeměpisná označení však velmi slabá.

Pro úplnost je třeba dodat, že EU předložila v rámci jednání o zemědělství požadavek na retroaktivní ochranu vybraných zeměpisných označení, což je pro většinu partnerských zemí EU zcela nepřijatelné a pravděpodobně nebude tohoto cíle dosaženo.

V souvislosti s dohodou TRIPS je EU ve WTO aktivní i v diskusích o dalších oblastech, které by v budoucnu mohly vyústit ve změnu ustanovení této dohody. Důvody jsou rozdílné – jednak jde o snahu kompenzovat budoucí souhlas se záměry EU ze strany dosud nerozhodnutých členů, jednak o diskusi, která by měla vést k posílení ustanovení dohody TRIPS v částech týkajících se vynucení.

Podporu ostatních členů si EU snaží získat v rámci diskusí o ochraně genetických zdrojů. Jedná se o požadavek některých rozvojových zemí (především Brazílie) povinně udávat v patentových přihláškách původ genetických zdrojů a tradičních znalostí užitých v souvislosti s vynálezem. Následně by mělo dojít ke sdílení zisku – země, z jejichž území pocházejí genetické zdroje, by měly dostat podíl na zisku z vynálezu a jeho využití. EU se v této oblasti nachází v rozporuplném postavení. Ty členské státy EU, jejichž průmysl je silně výzkumně orientován a přihlašuje významné množství patentů, s uvedeným požadavkem nesouhlasí a nechtějí ho akceptovat, pokud není jasné, jaké procesy by spravedlivé dělení zisku mohly zaručit. Pro jiné členské státy EU není zveřejnění původu genetických zdrojů problémem, avšak nestaví se k němu neutrálně – naopak, podporují ho, neboť s tématem jsou svázány diskuse o zeměpisných označeních, ve kterých je možno recipročně získat podporu zemí žádajících zveřejnění původu genetických zdrojů. EU jako celek proto s ohledem na vnitřní situaci kompromisně navrhuje, aby požadavek na zveřejnění původu genetických zdrojů měl právní dopady mimo oblast patentového práva. Tato podpora se zřejmě stala jedním z pozitivních stimulů pro obnovu jednání o obchodní dohodě se zeměmi Mercosuru (podrobněji v části 6).

Se záměrem prosadit své zájmy na efektivnějším vynucení práv k duševnímu vlastnictví na mnohostranné úrovni a usnadnit tak bilaterální vyjednávání, otevřela EU ve WTO diskusi k tomuto tématu. I když ustanovení k administrativnímu i trestnímu vynucení jsou obsahem dohody TRIPS, v řadě zemí je problémem jejich efektivnost, tj. rychlost uplatnění postihů, a celní opatření na hranici, která mají zabránit dovozu zboží porušujícího práva k duševnímu vlastnictví. TRIPS také nereflktuje současný stav informačních technologií, zejména rozsah internetu, které usnadňují porušování práv k duševnímu vlastnictví.

Diskuse k vynucení práv k duševnímu vlastnictví se přenesla s iniciativou EU také do WIPO, kde vznikl Poradní výbor pro vynucení, jehož činnost by měla směřovat k mezinárodní dohodě o této oblasti. Ve WIPO jsou však jednotlivé



dohody závazné pouze pro státy, které je podepíší a ratifikují<sup>15</sup>, a proto není tento způsob mezinárodního vynucení pro EU prioritní.

Snaha EU řešit některé související aspekty vynucení práv k duševnímu vlastnictví v bilaterálních dohodách je zapříčiněna také stále prodlužovaným moratoriem<sup>16</sup> na tzv. non-violation complaints z dohody TRIPS, tj. moratoriem na otevření sporů k nežádoucím obchodním dopadům existující ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví v partnerské zemi, i když není porušeno žádné ustanovení dohody<sup>17</sup>.

### 3. Dohoda ACTA

Obchodní dohoda ACTA (Anti-Counterfeiting Trade Agreement) je vícestrannou dohodou, jejíž text byl sjednán v roce 2010 mezi Austrálií, Kanadou, EU, Japonskem, Koreou, Mexikem, Marokem, Novým Zélandem, Singapurem, Švýcarskem a USA. ACTA prozatím nevstoupila v platnost; je otevřena pro podepisování do 1. května 2013. Cílem bylo sjednat základ pro účinné potírání porušování práv k duševnímu vlastnictví, a to nejen v rámci jednotlivých zemí, ale také v rozšíření na export, reexport a transfer zboží přes území signatářů, tj. efektivní vynucení ochrany práv k duševnímu vlastnictví jako nezbytné podmínky pro obchod a udržitelný rozvoj světové ekonomiky. Dohodou by měl být omezen trh s padělaným zbožím a posílena ochrana autorských práv. Evropská komise uvádí<sup>18</sup>, že dohodou bude také zajištěna silnější ochrana pro známky a evropská zeměpisná označení.

Dohoda ACTA byla původně navrhována jako dohoda s efektivními opatřeními i vůči domnělým porušovatelům práv k duševnímu vlastnictví. Největší hrozbou byla mezinárodní legalizace postupu „třikrát a dost“, který by opravňoval k odpojení od internetu toho, kdo by byl podezřelý z nelegálního užívání autorských práv a dostal o tom dvě předchozí upozornění, a to bez jakéhokoli soudního řízení nebo nutnosti prokázat provinění. Další obavy se týkaly možných postihů za obcházení opatření, která zajišťují užívání hudby, obrazového umění, počítačových her, videoher a filmů v souladu s autorskými právy a licenčními podmínkami (tzv. DRM), čímž by však bylo popřeno právo na doposud možné kopírování pro vlastní potřebu. Hrozbou pro výrobce a exportéry generických

---

<sup>15</sup> Ve WTO jsou všechny smlouvy (až na některé výjimky) závazné pro všechny členy WTO.

<sup>16</sup> Moratorium na neuplatnění uvedených stížností bylo naposledy prodlouženo 8. konferencí ministrů WTO v roce 2011.

<sup>17</sup> Příkladem je přílišná délka soudních projednávání, která negativně ovlivňuje obchodní aktivity vlastníka práva, i když daná země má ve své legislativě řádně implementována všechna ustanovení dohody TRIPS.

<sup>18</sup> Trade Policy Review, European Union, dokument WT/TPR/G/248, WTO, Ženeva 2011.



léčiv byla zase možnost zabavení léčiv na hranici tranzitní země, ve které by léčivo podléhalo patentové ochraně, a to i tehdy, když by nedošlo k porušení patentu ani v zemi výrobce, ani v zemi importéra a spotřebitele. Takovýto postup byl již uplatněn Evropskou unií a stal se předmětem obchodních sporů ve WTO (podrobněji v části 6).

Dohoda ACTA je nyní představována jako katalog „nejlepších praktik“, které pomohou svým členům efektivně bojovat s porušováním práv k duševnímu vlastnictví. Jedná se nový mezinárodní standard, jeho základem je sice dohoda TRIPS/WTO, avšak v aspektech vynucení se jedná o její prohloubení. Kromě toho ACTA obsahuje opatření občanského a trestního práva, celní opatření, opatření pro vynucení práv v digitálním prostředí a také podrobný a účinný mechanismus spolupráce mezi partnery při potírání porušení práv.

Dohoda nevytváří nová práva k duševnímu vlastnictví, nerozšiřuje nebo nezužuje ta stávající, nezmocňuje celní úřady k prohlídce cestovních zavazadel nebo osobních elektronických zařízení a neměla by ovlivnit tranzit legitimně vyrobených generických léků, neboť do části o opatřeních na hranici nejsou zahrnuty patenty. Opatření na hranicích jsou však formulována tak, aby nebyl možný obchod se zbožím, označovaným zavádějícími značkami podobnými ochranným známkám. Dohoda také definuje nové standardy v oblasti internetu a vytváří minimální úroveň jejich harmonizace. Dále obsahuje rozvojovou doložku, která má zamezit užití ustanovení dohody v případech, kdy porušením práv k duševnímu vlastnictví dojde k technickým inovacím, transferu technologií, ke zvýšení sociálního a ekonomického blahobytu, ochrany zdraví a rozvoje obecně.

Z hlediska dopadu do práva EU se jedná o určení způsobů, které mohou vlastníci práv k duševnímu vlastnictví využít k jejich vynucení soudní cestou, na hranicích nebo na internetu; Evropská komise uvádí, že by nemělo dojít k zásadní změně legislativy. Tato otázka je však v současné době, na základě dotazu Evropského parlamentu a Evropské komise Evropskému soudnímu dvoru<sup>19</sup>, zevrubně analyzována. Proto EU prozatím dohodu ACTA nepodepsala – její podepsání závisí na ratifikaci Evropským parlamentem, který posoudí dohodu v prvním čtení 3. července 2012.

Sjednání dohody ACTA bylo do určité míry umožněno změnou společné obchodní politiky EU, tj. zahrnutím práv k duševnímu vlastnictví mezi výlučné kompetence. Dohoda, jejíž konkrétní dopady jsou odborníky odhadovány rozdílně, by pravděpodobně nebyla členskými státy EU jednotlivě přijata jako smíšená, neboť téměř utajené vyjednávání dohody se setkalo s nesouhlasem v řadě členských států, a to ze strany nevládních organizací a odborníků na práva k duševnímu vlastnictví. Objevily se i hlasy, že dohoda je v rozporu s lidskými právy.

<sup>19</sup> Otázka z 11. května 2012 zní : „Is the envisaged Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA) compatible with the Treaties and in particular with the Charter of Fundamental Rights of the European Union?“

Členské státy však nyní do přijetí dohody ze strany EU budou moci zasáhnout pouze omezeně, neboť o ní nerozhodují všechny členské státy, ale kvalifikovaná většina; navíc dohoda podléhá ratifikaci Evropským parlamentem, nikoli národními parlamenty členských států<sup>20</sup>. Funkci pojistky proti přijetí nežádoucích závazků tedy přebírá Evropský parlament, a to jak při sjednání a přijetí dohody, tak i při přijetí nařízení implementujících dohodu.

#### 4. Dohoda s Jižní Koreou

Dohoda o volném obchodu s Jižní Koreou<sup>21</sup> je příkladem bilaterální dohody, která zahrnuje silná ustanovení o ochraně práv k duševnímu vlastnictví. Obě strany sjednávaly dohodu ACTA a měly zájem na posílení trestních postihů za porušení práv k duševnímu vlastnictví, zejména na internetu. V některých částech je bilaterální dohoda však ještě rozsáhlejší: zahrnuje kromě vzájemné ochrany autorských a souvisejících práv a ochranných známek také design, ochranné známky pro služby, topografii integrovaných obvodů, zeměpisná označení, ochranu rostlinných druhů. Dohoda řeší i přečiny jako jsou „pomáhání a podněcování“ k porušování autorských práv a práv k ochranným známkám v obchodním rozsahu. Specificky je pokryta ochrana vysílacích práv a zabavení zboží na hranici na vyžádání oprávněného vlastníka práv.

Nejvýznamnějšími ustanoveními jsou prodloužení doby patentové ochrany pro farmaceutické vynálezy<sup>22</sup> a ochrana exkluzivních dat. Tato ustanovení jsou v souladu se zájmy EU, neboť dodatečná patentová ochrana je součástí práva EU a zaručuje vlastníkům farmaceutických patentů další ochrannou lhůtu v délce pět nebo pět a půl roku nad standardních všeobecně platných 20 let ochrany patentu. Důvodem jsou dlouhé vývojové lhůty, které uplynou od objevení léku k jeho uvedení na trh. Prodloužená ochrana prodlužuje monopol plynoucí z patentu a zvyšuje návratnost prostředků vynaložených na výzkum. V souladu s evropským právem jsou v dohodě také chráněny tzv. nezveřejňované informace, které jsou vyžadovány vládními institucemi pro vydání povolení k uvedení léčiva na trh. Jedná se o výsledky klinických testů jako nezbytné podmínky zahájení prodeje léků, které po dobu ochrany nemohou být využity výrobci generických léků. Doba ochrany nezveřejňovaných informací je 10 let.

Uvedená dohoda o volném obchodu značně otevírá z hlediska práv k duševnímu vlastnictví korejský trh a vytváří předpoklady nejen pro evropské vývozy, ale zejména pro investice. Vzhledem ke komplexnosti celé dohody a nedostat-

<sup>20</sup> Podřízenost dohody ACTA zásadám SOP dokladuje Usnesení Evropského parlamentu ze dne 10. března 2010 o transparentnosti a stavu jednání o dohodě ACTA (v první větě je uvedeno „Evropský parlament – s ohledem na články 207 a 218 Smlouvy o fungování Evropské unie .... atd.).

<sup>21</sup> Dohoda byla podepsána v říjnu 2010 a je provizorně uplatňována od července 2011.

<sup>22</sup> Jedná se o tzv. Supplementary Protection Certificate.

ku informací z průběhu vyjednávání je však velmi obtížné odhadnout, čím bylo dosažení vysoké smluvní úrovně ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví ze strany EU vyváženo. Jak bylo již analyzováno v části týkající se dohody TRIPS, jakékoli zvýšení úrovně ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví v Koreji se musí týkat i všech vlastníků práv z ostatních členských zemí WTO, byť by bylo sjednáno v bilaterální obchodní dohodě o recipročních preferencích. Lze tedy důvodně předpokládat, že EU „zaplatila“ za otevření a vyšší jistotu v oblasti práv k duševnímu vlastnictví na korejském trhu i pro své konkurenty, a to v oblastech obchodu nesouvisejících s právy k duševnímu vlastnictví<sup>23</sup>.

## 5. Dohoda s Indií

Ochrana práv k duševnímu vlastnictví je dále předmětem jednání o dohodě o volném obchodu mezi EU a Indií. Tato jednání byla zahájena v roce 2006, jako součást Strategie Globální Evropa. Význam práv k duševnímu vlastnictví je zdůrazněn v kapitole zprávy ze summitu EU-Indie nazvané Práva k duševnímu vlastnictví a zeměpisná označení. Právě potvrzená zeměpisná označení – ačkoliv jsou jednou z kategorií práv k duševnímu vlastnictví – dokládají jejich velkou důležitost pro exportéry z EU. V uvedené kapitole je všeobecně charakterizován význam adekvátní ochrany pro práva k duševnímu vlastnictví a je v ní uveden odkaz na dohodu TRIPS, avšak jeden odstavec je věnován zeměpisným označením, která „vytváří potenciálně důležitou část vzájemného obchodu a měla by být předmětem v jakékoli možné bilaterální dohodě. EU i Indie se zavazují k posílení ochrany zeměpisných označení jako součástí mnohostranných obchodních jednání ve WTO: Úroveň vzájemné ochrany zeměpisných označení z partnerského státu bude zvýšena sjednáním dohody o zeměpisných označení“ (Report, 2006).

Ve zprávě však není zmíněno vynucení práv k duševnímu vlastnictví, ačkoli je to jedna z nejslabších stránek legislativy Indie k právům k duševnímu vlastnictví. Jakákoliv jednání dotýkající se této oblasti a snahy o její zahrnutí do bilaterální smlouvy naráží na negativní stanovisko Indie, podobně jako je tomu v jednáních s dalšími ekonomicky silnými rozvojovými státy. Tyto státy obecně dávají přednost zastavení jednání před závazkem prosazovat ochranu práv k duševnímu vlastnictví, byť by důsledkem bylo zachování současného systému přístupu na trh EU<sup>24</sup> (např. Mercosur, viz dále). Nelze tedy předpokládat, že se vynucení práv stane součástí dohody o volném obchodu.

<sup>23</sup> Uvedená opatření mohla být kompenzována například v oblasti uvolnění trhu EU pro korejský automobilový průmysl apod.

<sup>24</sup> Rozvojové státy na trh EU vstupují za podmínek tzv. General System of Preferences, GSP, což zahrnuje jednostranné preference pro některé obchodní položky poskytované ze strany EU; přístup na trh rozvojových zemí pro subjekty z EU je založen na aplikaci doložky nejvyšších výhod. GSP je ve srovnání s podmínkami preferenčních obchodních dohod obecně méně výhodný; jeho základním rizikem pro rozvojové země je jeho jednostranná odvolatelnost ze strany poskytovatele.

Výše uvedené vyplývá z postojů EU a Indie k mnohostrannému obchodnímu systému a z jejich obchodních politik. EU i Indie mají stejné zájmy a přístupy ohledně zvýšení úrovně ochrany zeměpisných označení pro všechny výrobky. Oba partneři jsou na půdě WTO členy tzv. Přátel zeměpisných označení, což je neformální skupina zemí, která se od roku 1997<sup>25</sup> snaží prosadit na program negociací „zrovnoprávnění“ všech zeměpisných označení. V současné době je podle dohody TRIPS poskytována silnější ochrana zeměpisným označením pro vína a lihoviny podle článku 23 dohody TRIPS. Prozatím se tyto snahy nesetkaly na mnohostranné úrovni s úspěchem. Proto by zvýšení úrovně ochrany prostřednictvím dvoustranné dohody umožnilo ochránit na trhu EU před zneužitím indická zeměpisná označení, jako je rýže Basmati nebo čaj Darjeeling, a naopak evropská označení sýrů (např. Roquefort) nebo piva (např. Budějovické pivo) by našla obdobnou ochranu na indickém trhu.

Význam zvýšené ochrany spočívá nikoli pouze v ochraně před zneužitím výrobci z EU nebo z Indie, ale především ve znemožnění dovozu do EU nebo do Indie ze třetích zemí, kde výrobci a pěstitelé tyto názvy používají (např. v USA se pěstuje rýže Basmati a vyvážá se odtud i pivo Budweiser).

Přes uvedené totožné zájmy EU a Indie v oblasti zeměpisných označení a v oblasti biodiverzity (Indie zastává stejné stanovisko jako Brazílie) jsou další kategorie práv k duševnímu vlastnictví v jednáních problematická. Jedná se zejména o exkluzivitu dat<sup>26</sup> a dobu jejich ochrany. Neexistence takové ochrany zkracuje monopol na trhu výzkumně zaměřeného farmaceutického průmyslu a je tudíž předmětem stížností nejen řady evropských farmaceutických společností (např. Astra Zeneca, GlaxoSmithKline), ale také Indické asociace výrobců léčiv<sup>27</sup> (Gasiorek, 2007). Námitky vznášá i evropský generický průmysl, neboť je v nevýhodné pozici vůči indickému generickému farmaceutickému průmyslu<sup>28</sup>. Vzhledem k tomu však, že indický průmysl svou prosperitu opírá také o nestabilizované právní prostředí v ochraně patentů a nezveřejňovaných informací, není indická vláda ochotna přistoupit na závazek chránit tyto informace<sup>29</sup>. Takový závazek by měl totiž nejen dopad na výrobu léčiv pro domácí trh, ale ovlivnil by negativně i export. Navíc zcela jasně vyplývá z neexistence výjimek z aplikace doložky nejvyšších výhod pro ustanovení dohody TRIPS, že závazek sjednaný s EU musí Indie rozšířit i na nezveřejňované farmaceutické informace z dalších

<sup>25</sup> Iniciátorem aktivity byly ČR a Švýcarsko.

<sup>26</sup> Význam exkluzivity dat je vysvětlen v části věnované Dohodě s Koreou.

<sup>27</sup> Jedná se o asociaci zahraničních a nadnárodních farmaceutických společností.

<sup>28</sup> Evropský generický průmysl musí respektovat ochranu nezveřejňovaných informací v EU, tudíž na tyto informace "čeká" delší dobu.

<sup>29</sup> Dohoda TRIPS sice ukládá členům povinnost nezveřejňované informace chránit, avšak nestanovuje minimální dobu ochrany. Proto není v řadě členských států implementována odpovídající legislativa.

států WTO, tj. včetně USA a Švýcarska. Oficiálně indická vláda argumentuje tím, že by takový krok negativně ovlivnil přístup chudých občanů Indie a dalších rozvojových zemí k dostupným lékům a že prosazení zájmu EU je v rozporu s rezolucí Evropského parlamentu k dohodě TRIPS a přístupu k lékům<sup>30</sup> (European Parliament, 2007).

Oblast práv k duševnímu vlastnictví není v jednáních prozatím uzavřena. Kromě zeměpisných označení, biodiverzity, patentů a nezveřejňovaných informací existují podle Evropské komise náznaky, že Indie bude požadovat ochranu tradičních znalostí v souvislosti s některými produkty. Tradiční znalosti jako kategorie práv k duševnímu vlastnictví však není zcela objasněna a nejsou nastaveny mechanismy a dopady této ochrany, i když se o problematice diskutuje ve Světové organizaci duševního vlastnictví.

## 6. Dohody se zeměmi Latinské Ameriky

V Latinské Americe byla v roce 2010<sup>31</sup> uzavřena jednání o Asociační dohodě se seskupením zemí Střední Ameriky<sup>32</sup>. Dohoda o volném obchodu, která je jedním z pilířů Asociační dohody, obsahuje část věnovanou oblasti ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví. EU se podařilo prosadit některé významné závazky, které nejen zvyšují úroveň ochrany práv nad rámec minimálních standardů dohody TRIPS, ale také ujednání k efektivnímu vynucení těchto práv, jehož nerespektování může mít obchodně-politické důsledky. Jedná se o trestní postihy a konfiskaci zboží, které porušilo práva k duševnímu vlastnictví. K zabavení zboží má dojít celními orgány již při jeho vstupu do země, eventuálně i následně v rámci obchodování s ním. Prosazením uvedeného ujednání by měly podnikatelské subjekty z EU najít stejnou míru ochrany svých práv, jaká existuje ohledně opatření na hranici v EU od roku 2003.

I když by toto ustanovení mělo být relevantní pouze k padělanému zboží, jako jsou značkové oděvy, počítače, telefony, nebo k pirátským CD nebo filmům, v některých analýzách<sup>33</sup> je dovozováno, že tato opatření budou moci být využita také k zabavení a zničení zboží porušujícího práva k patentům. V takovém případě by mohly být konfiskovány také generické léky ze zásilek, které jsou určeny

<sup>30</sup> Rezoluce byla přijata jako následný krok po rozhodnutí Rady akceptovat, jménem Evropských společenství, Protokol novelizující dohodu TRIPS z 6. prosince 2005. Rezoluce kromě dalšího ubezpečuje, že cílem politiky EU je maximalizovat dostupnost farmaceutických výrobků za přiměřené ceny pro rozvojové země a pobízí farmaceutické společnosti provádět alternativní cenovou politiku s nízkými maržemi.

<sup>31</sup> Dohoda byla podepsána v březnu 2011, prozatím nevstoupila v platnost.

<sup>32</sup> Kostarika, Guatemala, Salvador, Honduras, Panama a Nikaragua.

<sup>33</sup> Cronin, D. Risk of wrongful medicines seizures seen in EU-Central America Trade Deal, Intellectual Property Watch, 6. duben 2010.

jako dostupná léčiva pro nejchudší vrstvy obyvatel ve Střední Americe. K zabavení zboží by mohlo dojít, i když by generická léčiva byla vyrobena v zemích, ve kterých nejsou originální léčiva chráněna patentovou ochranou, a i když směřují do zemí, ve kterých jejich patentová ochrana neexistuje<sup>34</sup>. V důsledku takového postupu by se významně zhoršil přístup zemí Střední Ameriky k léčivům nezbytným pro ochranu veřejného zdraví, což by bylo v rozporu se závazky, které přijala EU ve WTO<sup>35</sup>.

EU také úspěšně v r. 2010 uzavřela bilaterální obchodní jednání s Andským společenstvím<sup>36</sup>, avšak pouze s Peru a Kolumbií<sup>37</sup>. Dohoda prozatím nevstoupila v platnost. I tato preferenční dohoda zahrnuje komplexně práva k duševnímu vlastnictví, což bylo jedním z důvodů, proč se Ekvádor a Bolívie rozhodly k dohodě nepřistoupit. Nejvýznamnější obchodní jednání v regionu jsou vedena se seskupením Mercosur<sup>38</sup>. Byla zahájena v roce 1995, zastavena v roce 2004 a obnovena v roce 2010. Jednání jsou v současné době relativně intenzivní.

K zastavení jednání bez jakéhokoli výsledku došlo především z důvodů rozdílného názoru obou stran na rozsah dohody. Zájmem EU byla široká dohoda, zatímco země Mercosuru, jejichž ekonomická integrace nedosáhla takové hloubky a rozsahu jako EU, upřednostňovaly klasickou dohodu o volném obchodu, tedy preferenční vzájemný obchod se zbožím a maximálně také se službami. I když oficiálně byl uváděn jako důvod pro zastavení jednání nedostatek pokroku v mnohostranných jednáních o liberalizaci mezinárodního obchodu ve WTO a tedy nejasný budoucí výsledek v míře otevřenosti trhů zemí Mercosuru, je možno za jeden z důvodů považovat také fakt, že EU do dohody prosazovala mimo jiné ochranu a vynucení práv k duševnímu vlastnictví. Pro země Mercosuru bylo obtížné přijatelné zahrnout do dohody o volném obchodu právě vynucení práv k duševnímu vlastnictví, neboť tato oblast je nejen v rozvojových zemích tradičně velmi problémová z hlediska efektivnosti, její návaznosti na obchod a provázanosti s ostatními oblastmi obchodu prostřednictvím systému řešení sporů. V prosazovaných oblastech navíc EU nedisponovala výlučnými pravomocemi, a proto bylo téměř nereálné spoléhat na následný souhlas všech členských států EU s eventuálně sjednaným „křehkým“ kompromisem.

<sup>34</sup> K podobnému případu došlo např. v roce 2008 a 2009, kdy nizozemské úřady zablokovaly tranzit indických léků pro nemocné s AIDS v Nigérii a pro nemocné s vysokým krevním tlakem v Brazílii, a to na základě stížností farmaceutických společností na porušení jejich patentu platného v Nizozemsku. Tyto postupy jsou nyní předmětem obchodního sporu ve WTO. Mezi EU a Indií (DS 408) a EU a Brazílií (DS 409).

<sup>35</sup> Z tohoto důvodu budou revidována celní opatření EU související s léčivy, které přes území EU pouze tranzitují.

<sup>36</sup> Andské společenství tvoří Bolívie, Ekvádor, Kolumbie a Peru.

<sup>37</sup> S těmito zeměmi byl uzavřen tzv. Multi-Party Trade Agreement.

<sup>38</sup> Argentina, Brazílie, Uruguay, Paraguay a Venezuela (přístup Venezuely prozatím nebyl ratifikován paraguayským parlamentem).

Jednání o dohodě o volném obchodu byla obnovena v květnu 2010. Protože se důvodem obnovení jednání nestal posun v mnohostranných jednáních ve WTO, lze načasování obnovení přičítat jiným faktorům. Mezi nimi je zásadním změna společné obchodní politiky EU v návaznosti na Lisabonskou smlouvu, v jejímž rámci byly zakotveny exkluzivní externí kompetence i pro oblast práv k duševnímu vlastnictví. Takto definované pravomoci zakládají vyšší pravděpodobnost odsouhlasení výsledků – provázaných a vyvážených pro všechny oblasti dohody – Evropským parlamentem a Radou EU. Dalším faktorem byla nová formulace cílů Asociační dohoda mezi oběma regiony. Měla by zahrnovat liberalizaci vzájemného obchodu se zbožím a službami (při zohlednění citlivých výrobků a sektorů hospodářství), netarifní překážky obchodu se zaměřením na sanitární a fytosanitární opatření a pravidla původu, dále pravidla pro investice, pro vládní zakázky, pro hospodářskou soutěž a systém pro řešení obchodních sporů. Zásadním bodem jednání zůstala ochrana práv k duševnímu vlastnictví, avšak vynucení těchto práv již není explicitně uváděno. Specificky jsou zdůrazněna pouze zeměpisná označení.

Zeměpisná označení, tj. zájem EU na ochraně evropských označení v zemích Mercosuru, se však může stát zdrojem problémů, neboť Argentina patří k odpůrcům všech iniciativ EU v této oblasti ve WTO, a to především proto, že argentinskí pěstitelé a výrobci vína a dalších zemědělských produktů využívají evropská zeměpisná označení. I když ostatní země Mercosuru nezaujímají tak jednoznačné odmítavé stanovisko, a např. Brazílie přislíbila neoponovat ochraně zeměpisných označení výměnou za podporu požadavku zveřejňování původu genetických zdrojů v patentových přihláškách, prosazení ochrany zeměpisných označení na vyšší úrovni než poskytuje dohoda TRIPS, je velmi nepravděpodobné. Toho si je vědoma i Evropská komise, která zřejmě využije tento „cíl“ k výměně za prosazení svých významnějších zájmů.

## 7. Další dohody

Práva k duševnímu vlastnictví jsou předmětem dalších bilaterálních dohod, např. s Kanadou. EU sjednává také tzv. Dohody o ekonomickém partnerství se zeměmi Afriky, Karibiku a Tichomoří. Cílem těchto dohod je kromě pravidel pro výměnu zboží pokrýt také další oblasti s vlivem na obchodování a vytváření transparentního a právně stabilního podnikatelského prostředí. Překážkou pro přijetí závazků v oblasti práv k duševnímu vlastnictví ze strany uvedených rozvojových zemí je však jejich nepřipravenost z hlediska institucionálního i legislativního. Lze předpokládat, že uvedená práva budou také zahrnuta do jednání o dohodách o volném obchodu s Malajsií, se Singapurem, s Ukrajinou a s Japonskem, která byla nově zahájena nebo jsou ve stadiu záměru.



Na dvoustranném základě se EU dále snaží prosadit spolupráci při ochraně a vynucení práv k duševnímu vlastnictví s dalšími státy, i když s nimi neuzavírá obchodní dohody. Rámcem jsou dohody o partnerství a spolupráci s některými zeměmi východní Evropy, kavkazskými státy, Irákem, Mongolskem a zeměmi Střední Asie. Paralelně byla také posílena spolupráce v oblasti vynucení práv k duševnímu vlastnictví evropských subjektů s Argentinou, Brazílií, Čínou<sup>39</sup>, Ruskem, Thajskem a Ukrajinou.

EU také uzavírá specifické dvoustranné dohody o ochraně některých zeměpisných označení: o zeměpisných označeních pro vína a lihoviny s Albánií, Chile, Kanadou, Chorvatskem, Makedonií, Jižní Afrikou, Srbskem; pro vína s Austrálií, pro lihoviny s Mexikem, pro vína, lihoviny a potraviny s Bosnou a Hercegovinou, Černou Horou a Jižní Koreou.

## **Závěr**

Práva k duševnímu vlastnictví, zejména jejich obchodní aspekty, prolínají všechny významné strategické záměry EU. V rámci Lisabonské agendy byla tato práva identifikována jako jeden z klíčových prvků přispívajících ke konkurenceschopnosti EU, ve strategii Globální Evropa je hlubší vynucení uvedených práv jedním z klíčových cílů, a záměry nové strategie Evropa 2020 se o ochranu a vynucení práv opírají jako o liberalizační nástroj.

Významu práv k duševnímu vlastnictví v obchodě, zejména v podpoře pronikání evropských subjektů a produktů na zahraniční trhy odpovídá také zařazení obchodních aspektů práv k duševnímu vlastnictví mezi výlučné kompetence společné obchodní politiky, což pozitivně ovlivní praktické uskutečňování záměrů v této oblasti, i když za cenu omezení vlivu členských států EU na přijímání odpovídajících rozhodnutí. Nové procedury v implementaci obchodních dohod do legislativy EU potom povedou k přijetí jednotné legislativy zejména v oblasti vynucení těchto práv pro všechny členské státy EU (v nařízeních EU).

I když je pro EU liberalizace na mnohostranné úrovni nejvýznamnější cestou naplňování jejích strategických zájmů, a to i v ochraně a vynucení práv k duševnímu vlastnictví, z důvodu obtížnosti a délky takových jednání a pro nedostatek pokroku v současných negociacích ve WTO přistupuje EU stále intenzivněji k začlenění obchodních aspektů práv k duševnímu vlastnictví do bilaterálních preferenčních obchodních dohod. Tyto kroky umožňují dosáhnout vyšší úrovně ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví na smluvních zahraničních trzích, což podporuje exportní a investiční expanzi evropských podnikatelů a společností.

---

<sup>39</sup> Jedná se např. o dialog o právech k duševnímu vlastnictví, akční plán nebo posílení vynucení práv na hranicích s Čínou.

S cílem proexportní podpory, liberalizace zahraničních trhů a prosazení ochrany evropských práv k duševnímu vlastnictví na zahraničních trzích sjednala Evropská komise také dohodu ACTA, která přes to, že není začleněna do žádného existujícího systému dohod o právech k duševnímu vlastnictví a přes to, že obsahuje některá kontroverzní ustanovení, napomůže omezit trh s padělanými výrobky, jejich vývoz, dovoz a tranzit. Dohoda také usnadňuje sjednání bilaterálních dohod o vyšší úrovni ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví vzájemně mezi jejími signatáři, což multiplikuje její liberalizační efekt.

V souvislosti se silným tlakem na ochranu a vynucení práv k duševnímu vlastnictví v dohodách o volném obchodu, který by měl vést ke zvýšení konkurenceschopnosti podnikatelských subjektů EU, založené na inovacích, kreativitě, kvalitě a exkluzivitě ochranných známek, je nutno zdůraznit, že rozšíření monopolu vlastníků práv je v některých případech v rozporu se závazky a směry, které EU prosazuje na mezinárodních fórech. Jedná se zejména o rozvojové programy, jejichž součástí je zajištění přístupu k základním lékům, který je však důslednou ochranou práv k duševnímu vlastnictví znemožňován. Důsledná ochrana může být i příčinou omezeného přístupu k informacím a mít negativní dopady na šíření vzdělání. V oblasti práv k duševnímu vlastnictví také není možno sjednat bilaterální preferenční výhody jako výjimku z doložky nejvyšších výhod a jakékoliv zvýšení úrovně ochrany a prohloubení vynucení těchto práv musí být poskytováno všem partnerům-členům WTO. Proto lze předpokládat, že prosazování ochrany a vynucení práv k duševnímu vlastnictví do obchodních dohod EU nebude vždy pozitivně posuzováno a přijímáno.

## Literatura:

- 1) ANDRSON, K. – BLACKHURST, R. Regional Integration and the Global Trading System. Harvester Wheatsheaf, Velká Británie, 1993.
- 2) CRONIN, D. Risk of wrongful medicines seizures seen in EU-Central America Trade Deal. Intellectual Property Watch, 6 April 2010.
- 3) ERMERT, M. Stronger IP rights granted in EU-Korea FTA: precedent for future FTAs? Intellectual Property Watch, 20 February 2011.
- 4) European Commission online information. The Anti-Counterfeiting Trade Agreement. Dostupný z [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/december/tradoc\\_147079.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/december/tradoc_147079.pdf).
- 5) EUROPEAN COMMISSION. Evaluation of the Intellectual Property Rights Enforcement Strategy in Third Countries. Directorate-General for Trade, Unit E2 – Public Procurement, intellectual property, Louvain-la-Neuve, 2010. Dostupný z [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/tradoc\\_147053.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/tradoc_147053.pdf).
- 6) GASIOREK, M. – HOLMES, P. – ROBINSON, S. et al. Qualitative analysis of a potential Free Trade Agreement between the European Union and India. Annex 3, Caris, June 2007.
- 7) KALÍNSKÁ, E., aj. Mezinárodní obchod v 21. století. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 120–148. 232 s. ISBN 978-80-247-3396-8.
- 8) LANOZSKA, A. The World Trade Organization: Changing Dynamics in the Global Political Economy. Lynne Rienner Publisher, Londýn, 2009.
- 9) MANGER, M. S. Investing in Protection: The Politics of Preferential Trade Agreements between North and South. Cambridge University Press, 2009.
- 10) Market Access Database. European Commission – Trade. Dostupný z <http://madb.europa.eu/mkacddb2/indexPubli.htm>.
- 11) MEUNIER, S. Trading Voices: The European Union in International Commercial Negotiations, Princeton Paperbacks, Princeton University Press, Velká Británie, 2007.
- 12) Parliamentary Question, O-000059/2011. Question for oral answer to the Commission Rule 115 Vital Moreira, on behalf of the Committee on International Trade, 11 March 2011, Strasbourg 2011.
- 13) Report of the EU-India High Level Trade Group to the EU-India Summit, 13th October 2006. Dostupný z [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc\\_130306.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_130306.pdf).
- 14) STOLLI, P. T. – SCHORKOPF, F. WTO: World Economic Order. World Trade Law, Martinus Nijhoff Publisher, USA, 2006.
- 15) Strategy for Enforcement of IPR in third countries. Official Journal of the European Union, (2005/C 129/03), 26. 5. 2005.

- 16) ŠTĚRBOVÁ, L. Impacts of the Lisbon Treaty on the EU Trade Policy. Budapest 07.06.2010 – 09.06.2010. In: The Proceedings of E-Leader Budapest 2010 [CD-ROM]. Budapest: CASA, 2010, s. 1–13. ISSN 1935-4800.
- 17) ŠTĚRBOVÁ, L. Lisabonská smlouva a společná obchodní politika EU. Současná Evropa [online], 2010, roč. XV, č. 2, s. 23–43. ISSN 1804-1280. Dostupný z <http://ces.vse.cz/wp-content/sterbova.pdf>.
- 18) ŠTĚRBOVÁ, L. ACTA – protipirátská dohoda, která by nás měla zajímat. Britské listy [online], 2010, č. 9.7., s. 1–2. ISSN 1213-1792. Dostupný z <http://www.blisty.cz/art/53047.html>.
- 19) ŠTĚRBOVÁ, L. Les effets de l'accord de libre-échange entre la Corée du Sud et l'Union européenne pour l'économie européenne et tchèque. Praha 09.09.2010 – 10.09.2010. In: Recueil des résumés de travaux scientifiques de la XVI conférence du Résea PGV. Banská Bystrica: Faculté d'Economie, 2010, s. 29–30. ISBN 978-80-8083-996-3.
- 20) TRIPS Agreement and access to medicines. P6\_TA(2007)0353, B6-0288/2007, European Parliament, Strasbourg 2007. Dostupný z <http://www.europarl.europa.eu/sides/get>.
- 21) Trade, Growth and World Affairs. Europe 2020 Strategy, listopad 2010. Dostupný z [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/trad-oc\\_146955.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/trad-oc_146955.pdf).
- 22) VIALE, F.: External trade policy and the Lisbon Treaty: An enforcement of Liberalisation of European Commercial Policy. ATTAC France 2007.
- 23) WOOLCOCK, S. The potential impact of the Lisbon Treaty on European Union External Trade Policy. European Policy Analysis, Issue 8, Swedish Institute for European Policy Studies, 2008.
- 24) WTO document WT/TPR/M/214/Add.1. 2 July 2009, WTO, Ženeva 2009.
- 25) WTO document WT/L/783. 2 December 2009, WTO, Ženeva 2009.
- 26) WTO document WT/L/845 (TRIPS – Transitional Period of Implementation for LDCs). 19 December 2011, WTO, Ženeva 2011.
- 27) WTO document WT/L/842 (TRIPS – Non Violation Complains). 19 December 2011, WTO, Ženeva 2011.
- 28) WTO document WT/TPR/G/248 (Trade Policy Review of the EU). 1 June 2011, WTO, Ženeva 2011.

## **Summary**

### **Intellectual Property Rights as an EU Tool of Trade Liberalization and Export Promotion**

The multilateral and plurilateral agreements on protection and enforcement of intellectual property rights that are a phenomenon of the end of the 20th and in the beginning of the 21st centuries and that complemented the system of agreements on IPRs protection that have existed in international relations since the end of 19th century, have impact on the trade policies of individual states, influence business environment and consequently the trade flows between countries. EU belongs to the most important initiators of the mentioned agreements. Effectiveness and level of IPRs protection and enforcement constitute incentive or barrier to the market entry and therefore is becoming more and more important part of the EU Common Commercial Policy and as such, it becomes also an important tool of the trade liberalization and export promotion. The Lisbon Treaty included commercial aspects of intellectual property rights into exclusive competences and established respective procedures for their implementation into national legislations of EU Member States. Intellectual property rights are also part of the newly negotiated or already signed trade preferential agreements between EU and South Korea, India, Mercosur and other countries of Latin America. Moreover, the EU initiated actively further trade agreement negotiated at plurilateral basis, i.e. Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA), which importance consists in the establishment of manners and effectiveness of copyright and industrial rights. The article analyses current EU activities in the area of commercial aspects of IPRs protection and enforcement, in multilateral as well as bilateral trade agreements and possible impacts on the third market access and export promotion of European subjects.

### **Keywords:**

EU, intellectual property rights, trade agreements, trade liberalization